

1935 NÜFUS SAYIMI SONUÇLARINA GÖRE VAN NÜFUSU
The Population Of Van According to The 1935 Census Results

Nazire DOĞAN

Öğr. Gör., Kayseri Üniversitesi Tomarza Mustafa Akıncıoğlu Meslek Yüksekokulu
naziredogan@kayseri.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2659-6872>

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi-
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute-
AİCUSBED 7/2 Ekim/October 2021 / Ağrı

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Types</i> :	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	09.05.2021
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	07.09.2021
Sayfa- <i>Pages</i> : 208-225.	https://doi.org/10.31463/aicusbed.935260

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

iThenticate

1935 NÜFUS SAYIMI SONUÇLARINA GÖRE VAN NÜFUSU

The Population Of Van According To The 1935 Census Results

Nazire DOĞAN

Öz

Bu çalışmanın amacı; 1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Van'ın nüfus miktarını ve Van nüfusunun sosyal ve ekonomik (durumunu-niteliklerini) belirlemektir.

Bir ülkede, bir bölgede, bir kentte ya da bir köyde yaşayan insan sayısına nüfus denir. Nüfus sayımının amacı ise bir ülkede yaşayan insanların toplumsal ve ekonomik planlama açısından sayılmasıdır. Nüfus sayımı; nüfusun artış hızını, cinsiyet oranını, eğitim durumunu, mensup olduğu ırkı, inandığı dini, konuştuğu dili ve yaş dağılımını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de ilk nüfus sayımı, 1927 yılında gerçekleştirilmiş ve ülke nüfusu 13.648.270 kişi olarak tespit edilmiştir. İkinci nüfus sayımı ise 20 Ekim 1935 yılında yapılmış, bu nüfus sayımı sonuçlarına göre de ülke nüfusu 16.158.018 kişi olarak saptanmıştır. Aradan geçen süre zarfında Türkiye'nin nüfusunun yaklaşık üç milyon kişi arttığı görülmektedir.

1927 yılında gerçekleştirilen ilk nüfus sayımı sonuçlarına göre; Van nüfusu, 75.329 kişi, 1935 yılında gerçekleştirilen ikinci nüfus sayım sonuçlarına göre ise 143.434 kişidir. Aradan geçen sekiz yıllık süre içerisinde Van'da nüfus miktarı, 68.105 kişi artmıştır. Bu artışta, 1929 yılında Ahlat'ın ve 1933 yılında Hakkari'nin Van vilayetine bağlanmış olmasının önemli bir etkisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nüfus, Nüfus Sayımı, 1927 Nüfus Sayımı, 1935 Nüfus Sayımı, Van Nüfusu

Abstract

The purpose of this study is to determine the population of Van and the social and economic status-quality of Van population according to the results of the 1935 General Census.

The number of people living in a country, region, city or village is called the population. Census is the counting of people living in a country in terms of social and economic planning. The census is conducted to determine the population growth rate, gender, educational status, race, religion, language spoken and age distribution. In this sense, the first census was carried out in Turkey in 1927 and the country's population was identified as 13,648,270 people. The second census was conducted on 20 October 1935, and according to the results of this census, the population of the country was

determined as 16,158,018 people. Turkey's population increased by three million people throughout the period.

According to the results of the first census in 1927, the population of Van was 75,329 people, and according to the results of the second census in 1935, it was 143,434. The population in Van increased by 68,105 people in the intervening eight years. Ahlat was connected to Van province in 1929 and Hakkari was connected to the province in 1933, which had an important effect on this increase.

Keywords: Population, Population Census, 1927 Population Census, 1935 Population Census, Population of Van

Giriş

Arapça 'da *ruh*, *can*, *hayat* anlamlarına gelen *nefs* kelimesinin çoğulu olan nüfus, bir coğrafyada yaşayan insanları ifade etmektedir. [Koç 2007: 293] Nüfusun nicel ve nitel durumlarını belirlemek amacıyla yapılan sayımlara da nüfus sayımı adı verilmektedir. [Ana Britannica 1986:628]

Nüfus sayımları, bir bölgede yaşayan insanların sayısını, ekonomik ve toplumsal durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmaktadır. Bundan dolayı nüfus sayımlarında sanayi devrimi ölçüt alınmıştır. Nitekim sanayi devrimi öncesi sayımları *Modern Öncesi Dönem*, sanayi devrimi ve sonrası sayımları da *Modern Dönem* olarak adlandırılmıştır. Modern öncesi dönem yani sanayi devriminden önce yapılan sayımlar daha çok vergi yükümlüsünün tespiti ve asker tespiti amacıyla yapılmıştır. Bu yüzden nüfus sayımlarında sadece erkek nüfus sayılmıştır. Sanayi devriminin ortaya çıkmasıyla beraber nüfus daha da hızlı artmaya başlamış ve artan bu nüfusun ihtiyaç ve yönelimleri de büyük ölçüde değişmiştir. Bu değişime tam anlamıyla cevap verebilmek amacıyla modern nüfus sayımları yapılmaya başlamıştır. [URL 1-<https://cografya.sitesi.web.tr/nufus-ve-nufus-sayimlari.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2011)]

Modern nüfus sayımlarında *De Facto* ve *De Jure* adı verilen iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan *De Facto* (hazır-fiili) yönteminde; nüfus, sayım anında nerede bulunuyorsa orada sayılır. Yani nüfusun ikamet ettiği yer, hangi ülkenin vatandaşı olduğu konuları bu yöntemde dikkate alınmamaktadır. Diğer bir yöntem olan *De Jure* yönteminde ise nüfus, ikamet ettiği bölgelerde sayılmaktadır. Yani sayıma dâhil olan kişiler yurt içinde ya da yurt dışında olmaları fark etmeksizin o ülke vatandaşı olarak sayılmaktadır. [Köse 2010: 15-17]

Ülkemizde ilk nüfus sayımı 1927 yılında, ikincisi ise 1935 yılında yapılmıştır. Nüfus sayımları 1935 nüfus sayımından sonra beş yılda bir yapılmaya başlanmış, 1990 sayımlarından sonra ise sonu “0” ile biten yıllarda sayım yapılması karara bağlanmıştır. [Bozbeyoğlu ve Tılıç 2011:101]

Türkiye’deki nüfus sayımlarının genel özelliklerine baktığımızda; sayımların bir günde bitirildiği, sayımda sokağa çıkma yasağının uygulandığı ve De Facto yönteminin kullanıldığı görülmektedir. [Dündar 2000:19] Ancak De Facto yönteminin bazı olumsuz yanları vardır. Öncelikle bu yöntem kullanılarak gerçekleştirilen sayımların maliyeti oldukça yüksektir. Ayrıca bu yöntemde sayım sonuçlarının değerlendirilmesi çok uzun sürmekte (3-5 yıl) ve sayım için çok sayıda personele ihtiyaç duyulmaktadır. [Enver Taştı] Bunlardan dolayı 2006 yılında Nüfus Hizmetleri Kanunu yürürlüğe girmiş ve aynı yıl Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) geçilmiştir. Aralık 2007’de Türkiye nüfusu ilk kez adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre açıklanmıştır. Bu yeni sistemle birlikte de facto yönteminin yerini de jure yöntemi almıştır. [Bozbeyoğlu ve Tılıç 2011:91]

1935 Nüfus Sayımı ve Değerlendirilmesi

Ülkenin genel durumu hakkında bilgi elde etmek, memleketin ekonomik ve sosyal gelişimi için alınacak tedbirleri saptamak amacıyla 20 Ekim 1935 yılında Türkiye’de ikinci nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu nüfus sayımından önce, memleketin iklim, taşıma ve sosyal şartlarını saptamak ve sayım için alınması gereken tedbirleri bir an önce almak için 1934 yılında tecrübe sayımları yapılmasına karar verilmiştir. Tecrübe sayımı yapılacak yerler, ulaşımı en güç, iklimi en sert yerler olmasından dolayı Ahlat, Hozat, Ünye, Pınarbaşı, Marmaris, Mudanya ve Kırklareli olarak belirlenmiştir. Tecrübe sayımlarının kış gelmeden önce yapılması kararlaştırılmıştır. [BCA, 030.0.0/24.136.11]

Nüfus sayımının ve tecrübe sayımlarının yapılmasından İstatistik Umum Müdürlüğü sorumlu tutulmuştur. İstatistik Umum Müdürlüğü’nün sayımla ilgili bir diğer görevi de Dâhiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) ile birlikte nüfus sayımında sorulacak soruları belirlemek ve sayımla ilgili tedbirleri almak olmuştur. [Erdem 2016:40] Ayrıca sayım işlerinin daha sağlıklı yürütülmesi için İsviçre İstatistik bürosu direktörü Dr. C. Brüscheiler Türkiye’ye davet edilmiştir. Brüscheiler ve dönemin İstatistik Genel Direktörü Celal Aybar, sayım hazırlıklarını teftiş etmek için İstanbul başta olmak üzere Konya, Seyhan gibi illere giderek buraların en ücra

köylerine kadar incelemelerde bulunmuş, nüfus sayımı ile ilgili eksiklikleri gidermeye çalışmışlardır. [Ulus, 1 İlkteşrin 1935]

Evlerin ve Binaların Numaralandırılması

Nüfus sayımında en çok üzerinde durulan konulardan biri; evlerin, binaların numaralandırılması ve sokaklara isim verilmesi, bu isimlerin levhalara yazılarak sokaklara asılması konusu olmuştur. Sayımın doğru ve eksiksiz yapılabilmesi için bu işlemin şart olduğu belirtilmiştir. Bundan dolayı numaralandırma işinde yanlışlık yapanların cezalandırılacağı, başarılı olanların ise ödüllendirileceği ifade edilmiştir. Numaralandırma işleminin kontrolünden de yine İstatistik Umum Müdürlüğü ve Dâhiliye Vekâleti (İç İşleri Bakanlığı) sorumlu tutulmuştur. [BCA, 030.0.0/24.136.11]

Sayım İçin Memurların Görevlendirilmesi

Sayımında görev alacak memurların, vali, kaymakam ve nahiye müdürleri tarafından tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Okur-yazar olan herkesin sayım memurluğu görevini kabul etmesi zorunlu tutulmuştur. Yeteri kadar sayım memuru bulunamayan bölgelerde o bölgenin maarif müdürü ile görüşülüp bir haftayı geçmemek şartıyla okulların tatil edilmesi ve okul öğrencilerinden sayım memurluğu için görevlendirme yapılacağı ifade edilmiştir. Sayım için memur seçilecek öğrencilerin de görevlerinin önemini kavrayabilecek ve bunu halka anlatabilecek yaşta olmalarına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine sayım memurluğuna seçilecek kimselerin o bölgeyi tanıyan kimselerden seçilmesi, görevini yapacak kadar yazı yazdığından şüphe edilen kimselerin de sınava tabi tutulması gerekli görülmüştür.

Sayımında görevli memurların yapacakları işi iyice kavramış olmasına oldukça önem verilmiştir. Bundan dolayı vali, kaymakam ve nahiye müdürlerinin sayım gününden önce işin amacını ve önemini açıklayan toplantılar düzenlemesi gerektiği söylenmiştir.

Sayım memurlarının sayım gününden en geç 1 hafta önce görev yapacakları bölgelerin idari amirinden, nüfus sayım defteri, sayım ve kontrol memurlarına özgü talimatname, sayım yapacakları bölgeye ait bina cetveli, evrakları koymak için zarflarını alacakları ifade edilmiştir.

Sayım memurluğu görevinin ücretsiz olacağı belirtilmiş; ancak sadece kendi bölgesi dışında başka bir yere de gitmek zorunda kalan memurlara yol masrafı verileceği ifade edilmiştir.

Sayım memurlarının sayımın bitmesinden en geç bir saat içinde sayım defterlerini vali, kaymakam ve nahiye müdürlerine teslim edecekleri belirtilmiştir. Köylerdeki sayım defterlerinin de köy muhtarları tarafından teslim alınacağını söylenmiştir. Toplanan bu sayım defterlerinin de sandıklara konulup Ankara'daki İstatistik Umum Müdürlüğü'ne gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. [BCA, 030.0.0/24.136.11]

Sayımın Gerekli Olduğuna Dair Propaganda Yapılması

1935 Genel Nüfus Sayımının yeni vergiler ve bazı yükümlülükler için yapılacağına dair halk nezdinde bazı şüpheler uyanmıştır. Bu yanlış anlaşılmayı engellemek ve nüfus sayımının önemini açıklamak için sistemli bir propaganda çalışması başlatılmıştır. [Tuğluoğlu 2012:66,67] Bunun için de yazılı ve görsel basından yararlanılmaya çalışılmıştır. Öyle ki gazetelerde halkı sayım konusunda aydınlatacak olan birtakım yazılar yayınlanmış, İstanbul ve Ankara radyolarından sayım konusunda halkı bilgilendirecek konuşmalar yapılması ve çeşitli konferanslar düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca sayımla ilgili ilanların sinemalarda projeksiyon ile her seansta halka gösterilmesi istenmiştir. Hazırlanan afiş veya ilanların tren, tramvay, vapur, okul, banka, eczane, tiyatro, lokanta gibi halkın gözüne çarpacak yerlere asılması ve sayım gününe kadar bunların muhafaza edilmesi gerektiği belirtilmiştir. [BCA, 030.0.0/24.136.11] Tüm bunların yanı sıra Başbakan İsmet İnönü'nün tüm yurda bu sayımın ne kadar gerekli olduğu ile ilgili bir konuşması yayınlanmıştır. İsmet İnönü, bu konuşmasında nüfus sayımının yeni vergiler koymak için yapılmadığını, devlet ve millet işlerinin daha ileri seviyelere götürülmek için yapıldığını ifade etmiştir. [BCA, 030.10.0/26.148.4]

Sayımda Sorulacak Sorular

1935 Genel Nüfus Sayımında, sayım esnasında orada bulunan yerli, yabancı ayırt etmeksizin herkesin sayılacağı, hane halkından olup da herhangi bir nedenden dolayı sayım esnasında orada bulunmayanların ise sayılmayacağı ifade edilmiştir. Sadece sayım günü iş başında bulunması zorunlu olan su ve elektrik dairelerinin müdürlerinin, sokağa çıkma yasağından muaf olacağı ve görevleri başında sayılacağı söylenmiştir. 1927 nüfus sayımında küçük çocuklar, ağır hastalar ve çok yaşlı kimseler sayıma dâhil edilmemişti. 1935 Genel Nüfus Sayımında ise bu kimselerin sayıma dâhil edileceği ifade edilmiştir. Bundan başka hayatını köprü altı, ağaç

kovuğu, cami avlusu gibi yerlerde geçirenlerin de bu sayıma dâhil edileceği ve buldukları yerlerde sayılacağı belirtilmiştir. [BCA, 030.10.0/24.136.11]

12 Ekim 1935 tarihinde Ulus Gazetesinde, “*Bu nüfus sayımının bize öğreteceği yenilikler nelerdir?*” başlığı ile bir yazı kaleme alınmış ve bu yazıda İstatistik Genel direktörü Celal Aybar’ın sayım hakkındaki görüş ve düşüncelerini içeren bir yazı yer almıştır. Celal Aybar bu yazıda, sayımda sorulacak soruların neler olacağına değinmiştir. [Ulus, 12 İlkteşrin 1935] 1935 Genel Nüfus Sayımında sorulacak sorular şunlardır;

- 1.) Sayım günü bulunduğu vilayetin, kazanın, nahiyenin, köyün adı ve bina numarasının ne olduğu,
- 2.) Adı ve soyadı,
- 3.) Oturduğu binanın cinsi,
- 4.) Hangi devletin tebaası olduğu,
- 5.) Hangi dinden olduğu,
- 6.) Ana dili (aile içinde konuştuğu dil), ana dilinden başka konuşabildiği dil,
- 7.) Nerede doğduğu,
- 8.) Görünür bir sakatlığı varsa ne olduğu,
- 9.) Kadın ya da erkek olduğu,
- 10.) Kaç yaşında olduğu,
- 11.) Medeni durumu,
- 12.) Yeni harflerle okuma yazma bilip bilmediği,
- 13.) Belli bir meslek, görev veya sanatı varsa ne olduğu sorulacaktı.

Sayım esnasında bu sorulara cevap vermeyenler veya yanlış cevap verenlerin de 5-25 lira para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. [BCA, 030.10.0/24.136.11]

Sayım Günü Yaşananlar

30 Mayıs 1934 tarih ve 2465 sayılı kanunla 18 Ekim 1935 Cuma günü genel nüfus sayımı yapılacağına dair bir kanun kabul edilmiştir. [BCA, 030.10.0/26.148.3] Ancak daha sonra bu tarih değiştirilmiş ve nüfus sayımının 20 Ekim 1935 Pazar günü yapılmasına karar verilmiştir. [BCA,

030.10.0/24.137.4] Genel nüfus sayımı için bu tarihin seçilme nedeni; Türkiye'nin her bir yerinin farklı iklimlere sahip olması ve kışın bazı yerlerde kasaba ve köylerin bağlantısının kesilmesi, yarı göçebe yaşayan insanların, daimî ikametgâhlarına ekim ayında dönmesidir. [Tuğluoğlu 2012:64]

20 Ekim 1935 günü sayım işlerinin daha sağlıklı yürütülmesi ve ülkede herkesin sayılabilmesi için sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Sayımın bittiğinin de top atılarak duyurulacağı söylenmiştir. Bundan dolayı top atılıncaya kadar çocuklar da dâhil kimsenin evinden dışarı çıkmaması gerektiği kararı alınmıştır. Ayrıca nüfus sayımında görevli memurlara görevleri esnasında herhangi bir yiyecek, içecek ikram edilmemesi, memurların gereksiz yere lafa tutulmaması istenmiştir. [Ulus, 20 İlkteşrin 1935] Tüm bunların nedeni; sayımın bir günde bitirilmek istenmesidir. İsmet İnönü de yaptığı konuşmada sayımın bir günde başlayıp bir günde bitirilmesinin önemine değinmiştir.

Sayım günü tramvay, otobüs, otomobil, vapur gibi ulaşım araçlarının sayım bitimine kadar herhangi bir sefer yapmayacakları ifade edilmiştir. Ancak sadece sayım gününden bir gün önce yolcu alıp da sayım günü hareket edecek uzak mesafe vapurlarının içindeki yolcular sayıldıktan sonra yollarına devam edebileceği belirtilmiştir. [BCA, 030.10.0/26.148.4]

Sayım işlemi büyük şehirlerde birkaç bölgede herhangi bir sebeple bir diğerine nazaran çok gecikirse bu bölgenin diğer bölgelerle irtibatının kesileceği ve bu bölgede sokağa çıkma yasağının devam edeceği ifade edilmiştir. Sayım biten diğer yerlerde ise sokağa çıkma yasağının sona ereceği belirtilmiştir. [BCA,030.10.0/24.136.11]

Sayım Sonuçları

1935 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre Türkiye nüfusu; 16.158.018'di. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında beri ülke nüfusu 2.540.497 kişi artmıştı. Bu artış oranı binde 23'tür. Bu oranla Türkiye, nüfus artış hızına Rusya'dan sonra ikinci sıradadır. [Ulus, 25 İlkteşrin 1935]

1935 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Van Nüfusu

1935 Genel Nüfus Sayımında ülke nüfusu, 16.158.018 olarak tespit edilmiştir. Van nüfusu ise, 75.053'i erkek ve 68.381'i kadın olmak üzere toplamda 143.434'tü. [TCBİGD 1937:13] Türkiye'nin ilk nüfus sayımı olan 1927 Nüfus sayımında Van nüfusu, 75.329 olarak tespit edilmişti. [1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III 1929:13] Aradan geçen sekiz yıllık süre

içerisinde Van'da nüfus miktarı, 68.105 kişi artmıştır. Bu artışta 1929 yılında TBMM tarafından çıkarılan bir kanunla Bitlis vilayetinin ortadan kaldırılması ile Ahlat'ın [Şaşmaz 2014:39] ve yine 1933 yılında Hakkâri'nin ilçe yapılıp Van'a bağlanmasının önemli bir etkisi olmuştur. [Yılmaz 2014:11]

1935 Genel Nüfus Sayımında Van'da, Van merkez, Ahlat, Başkale, Erciş, Gevaş, Yüksekova, Hakkâri, Kazımpaşa, Muradiye, Şıtak (Çatak) ilçelerinde sayım yapılmıştır. [TCBİGD 1937:13]

Tablo 1. 1935 Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Van'daki İlçelere Göre Nüfus Miktarı

Kazanın İsmi	Erkek	Kadın	Toplam	Yüz Ölçümü	Nüfus Oranı
Merkez	17.176	15.172	32.348	4.625	7
Ahlat	7.699	7.181	14.880	2.480	6
Başkale	4.948	4.304	9.252	3.430	3
Erciş	10.388	9.599	19.252	2.290	9
Gevaş	8.656	8.105	16.761	7.595	1
Yüksekova	4.333	4.118	8.451	3.750	4
Hakkâri	4.600	5.015	9.615	3.510	3
Kazımpaşa	6.171	5.30	11.201	2.045	5
Muradiye	7.256	6.156	13.412	2.530	5
Şıtak (Çatak)	3.826	3.701	7.527	2.935	3
Toplam	75.053	68.381	143.434	35.190	4

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van'da nüfus oranı en fazla olan yer, 32.348 kişi ile Van merkezdir. Bunu 19.252 kişi ile Erciş izlemektedir. Nüfusun en az olduğu yer ise 7.527 kişi ile Şıtak (Çatak)tır. Hakkâri hariç sayım gerçekleştirilen yerlerde erkek nüfusun kadın nüfusa oranla daha fazla olduğu yani cinsiyet oranının yüksek olduğu görülmektedir. Sadece Hakkâri'de kadın nüfus erkek nüfusa oranla daha fazladır yani cinsiyet oranı düşüktür.

Van'da yüz ölçümü en fazla olan yer, 4.625 ile Van merkezdir. Van'ın toplam yüz ölçümü ise 35.190'dır. [TCBİGD 1937:5] Bu oranla Van, Doğu Anadolu Bölgesi'nde en yüksek yüz ölçümüne sahip olan ildir. 1935 yılı itibariyle Van'ın nüfus yoğunluğu ise %4.1'dir. Bu oranla da Van, Doğu Anadolu Bölgesi'nde nüfus yoğunluğu en az olan ildir. [1935 Genel Nüfus Sayımı 1935:11]

Tablo 2. Nüfusun Şehir, Kasaba, Nahiye ve Köy Olarak Dağılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Şehir ve kasaba	13.123	10.286	23.419
Nahiye ve köy	61.920	58.095	120.015
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van nüfusu köy-kent bazında değerlendirildiğinde; nüfusun 120.015'inin köy ve nahiyelerde yaşadığı, 23. 419'u şehir ve kasabalarda yaşadığı görülmektedir. Köy ve nahiyelerde yaşayan nüfus miktarı, şehir ve kasabalarda yaşayan nüfus miktarına göre daha fazladır. [TCBİGD 1937:7] Şehir ve kasabalarda yaşayan nüfus, toplam nüfusun %16,3'ü iken, köy ve nahiyelerde yaşayan nüfus %83,7'dir. [Genel Nüfus Sayımı-Köyler Nüfusu 1937:11]

Tablo 3. Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı

	Erkek	Kadın	Toplam	Yüzde
25 Yaşından Küçük	46.247	39.468	85.715	%56.9
25-49 Arası	18.014	20.230	38.244	%30.7
50-74 Arası	9.333	7.289	16.622	%11.4
75 ve daha fazla	908	828	1.736	%0.9
Yaşı meçhul	551	566	1.117	%0.1
Toplam	75.053	68.381	143.434	

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van'da nüfus miktarının en fazla olduğu yaş grubu 85.715 kişi ile 0-25 yaş arasındır. En az olan yaş grubu ise 1.736 ile 75 ve yukarıdır. Bu bilgiler ışığında denilebilir ki; 1935 yılı itibarıyla Van'da genç nüfus, yaşlı nüfusa oranla bir hayli fazladır. 1.117 kişinin ise yaşının kaç olduğu bilinmemektedir. [TCBİGD 1937:76]

Tablo 4. Nüfusun Medeni Durumu

	Erkek	Kadın	Toplam
Bekâr	46.107	36.661	82.768
Evli	27.393	26.744	54.137
Dul	895	4.277	5.172
Boşanmış	20	59	79
Meçhul	638	640	1.278
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; bekâr nüfusun evli, dul ve boşanmış nüfusa oranla bir hayli fazla olduğu görülmektedir. [TCBİGD 1937:80]

Tablo 5. Nüfusun Tahsil Durumu

	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma-yazma bilen	5.724	677	6.401
Yalnız okuma bilen	73	6	79
Okuma yazma bilmeyen	69.256	67.698	136.954
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Van nüfusunun 6.401'i okuma yazma bilmektedir. Yani %4,5'i okuma yazma bilmektedir. Okuma yazma bilen nüfus içerisinde erkek nüfus kadın nüfusa oranla daha fazladır. Zira erkeklerde 5.724 kişi okuma yazma bilirken bu oran kadınlarda sadece 677 kişidir. Okuma bilip yazma bilmeyenlerin sayısı ise erkeklerde 73, kadınlarda 6 olmak üzere toplam 79dur. Okuma yazma bilmeyen nüfus oranı 136.954tür. Okuma yazma bilen nüfus oranı %4,5 iken okuma yazma bilmeyen nüfus oranı %85,5'tir. [TCBİGD 1937:81] Ancak bu durum sadece Van ile ilgili değildir. Tüm şehirler bazında bir kıyaslama yapıldığında Türkiye'de, bu yıllarda okuma yazma oranının bir hayli düşük olduğu görülmektedir. [Çoban ve İlyas 2017:97]

Tablo 6. Nüfusun Dinler İtibariyle Dağılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Müslüman	74.854	68.232	143.086
Ortodoks	74	59	133
Protestan	-	1	1
Ermeni	4	-	4
Musevi	119	89	208
Vesair	2	-	2
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Van nüfusunun dinler itibariyle dağılışı incelendiğinde; Müslüman nüfus diğer dinlere mensup nüfusa oranla çok daha fazladır. Müslümanlıktan sonra hâkim olan din ise 208 kişi ile Museviliktir. Ayrıca Van'da bu yıl itibariyle 133 tane Ortodoks Hristiyan, 1 Protestan ve 4 de Ermeni bulunmaktadır. [TCBİGD 1937:81]

Tablo 7. Nüfusun Ana Lisan İtibariyle Dağılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Türkçe	21.570	17.390	38.960
Acemce	3	3	6
Arapça	150	17	167
Çerkezce	152	151	303
Ermenice	5	1	6
Kürtçe	53.065	50.721	103.786
Lazca	2	-	2
Rumca	2	-	2
Yahudice	104	98	202
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre Van'da; Türkçe, Acemce, Arapça, Çerkezce, Ermenice, Kürtçe, Lazca, Rumca ve Yahudice konuşulmaktadır. Nüfusun 103.786'sı Kürtçe konuşmaktadır. Denilebilir ki; 1935 yılı itibariyle Van'da en çok konuşulan dil %72,4 oranla Kürtçedir. 38.960 kişi ise Türkçe konuşmaktadır. En az konuşulan diller ise Rumca ve Lazcadır. [TCBİGD 1937:81]

Tablo 8. Nüfusun Doğum Yerleri İtibariyle Ayrılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Türkiye'de doğanlar	71.037	64.703	135.740
Ecnebi memlekette doğanlar	4.016	8.678	7.694
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus sayımı sonuçlarında göre; Van'da nüfusun 135.740'ı Türkiye doğumludur. 7.694 kişi ise yabancı memleketlerde doğmuştur. Türkiye'de doğan nüfus yabancı ülkelerde doğan nüfusa oranla oldukça fazladır. Öyle ki toplam nüfusun %94,6'sı Türkiye, %5,4'ü ise yabancı memleket doğumludur. [TCBİGD 1937:82]

Tablo 9. Yabancı Memleketlerde Doğan Nüfus

	Erkek	Kadın	Toplam
Almanya	1	-	1
Arnavutluk	3	1	4
Bulgaristan	5	3	8

Fransa	1	-	1
İngiltere	2	-	2
İtalya	2	1	3
Romanya	3	-	3
Rusya	1.662	1.721	3.383
Yugoslavya	16	10	26
Yunanistan	34	22	56
Filistin	1	-	1
Hicaz	1	1	2
İran	2.228	1.858	4.086
Irak	43	48	91
Suriye	4	6	10
Mısır	-	1	1
Saire	2	-	2
Meçhul	8	6	14
Toplam	4.016	3.678	7.694

1935 Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre; Van'da nüfusun toplam 7.694'ü yabancı ülkelerde doğmuştur. Bu ülkeler; Almanya, Arnavutluk, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, İtalya, Romanya, Rusya, Yugoslavya, Yunanistan, Filistin, Hicaz, İran, Irak, Suriye ve Mısırdır. Bu ülkeler içerisinde 4.086 kişi ile en çok İran doğumlu nüfus vardır. Bunu 3.383 kişi ile Rusya izlemektedir. [TCBİGD 1937:82]

Tablo 10. Nüfusun Meslekler İtibariyle Ayrılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Toprak Mahsulleri	30.441	16.669	47.110
Sanayi	1.244	596	1.840
Ticaret	963	46	1009
Nakliye	684	29	713

Umumi İdare ve serbest meslek	4.207	37	4.244
Şahsi hizmetler	117	128	245
Mesleksiz-gayri meçhul	37.397	50.876	88.273
Toplam	75.053	68.381	143.434

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarında Van nüfusu meslek grupları halinde incelendiğinde; nüfusun tarım, ticaret, sanayi, serbest meslek, şahsi hizmetler, nakliye gibi mesleklerle uğraştığı görülmektedir. Tüm bu meslekler içerisinde en yaygın meslek tarımdır. Bunu umumi idare ve serbest meslek izlemektedir. Tüm bu sonuçlara bakıldığında nüfusun 55.141'i bir meslekle ilgilenmektedir. Ancak 88.273 kişi ya herhangi bir meslekle ilgilenmemekte ya da bu kişilerin hangi meslekle ilgilendiği bilinmemektedir. Ayrıca kadın istihdamının erkeklere oranla bir hayli az olduğu da görülmektedir. [TCBİGD 1937:83]

Tablo 11. Nüfusun Sakatlıklar İtibariyle Ayrılışı

	Erkek	Kadın	Toplam
Kör	362	457	819
Bir kolu çolak	89	25	114
İki kolu çolak	19	8	27
Bir ayağı topal	239	190	429
İki ayağı topal	28	21	49
Sağır-Dilsiz	170	74	244
Kambur	31	20	51
Kötürüm	19	17	36
Müteaddit	-	-	-
Sair Sakatlıklar	5	2	7
Toplam	692	814	1.776

1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Van'da görünür sakatlıklar; körlük, bir kolu çolak, iki kolu çolak, bir ayağı topal, iki ayağı topal, sağır-dilsiz, kambur ve kötürümlüktür. Nüfusun, 692'si erkek, 814'ü kadın olmak üzere toplam 1.776'sı bu hastalıklardan herhangi birine sahiptir. Bu oranlar değerlendirildiğinde, kadın nüfusun erkek nüfusa oranla daha fazla sakatlığa sahip olduğu görülmektedir. En çok sakatlık 819 kişi ile körlükte görülmektedir. Bu sayı toplam sakat nüfusun %46,1'ini oluşturmaktadır.

Nüfusun 429'unun bir ayağı total, 244'ünün ise sağır-dilsiz olduğu görülmektedir. [TCBİGD 1937:89]

Sonuç

Ülkemizde ilk nüfus sayımı, Türkiye'deki Türk nüfusunu ve gerçekleştirilecek ekonomik ve sosyal politikaları belirlemek amacıyla 1927 yılında yapılmıştır. İkinci nüfus sayımı ise 20 Ekim 1935 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 1935 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında bir önceki nüfus sayımının tecrübelerinden yararlanılmıştır. Zira bu sayım öncesine kadar Türkiye'de herhangi bir istatistik teşkilatı yoktu. Bu açığı kapatmak için Şubat 1926'da İstatistik Umum Müdürlüğü kurulmuştur. 1935 Nüfus Sayımı da bu müdürlük tarafından gerçekleştirilmiştir. Okuryazar olan herkesin sayımda görev alması karara bağlanmıştır. Mazeret belirtmeksizin görev almak istemeyenlere 5-25 lira arasında bir ceza kesileceği ifade edilmiştir.

1935 Genel Nüfus Sayımında ülke nüfusu, 16.158.018 olarak tespit edilmiştir. Van nüfusu ise, erkek nüfus 75.053 kadın nüfus 68.381 olmak üzere toplamda 143.434'tür. Van'da sayım, Van merkez, Ahlat, Başkale, Erciş, Gevaş, Yüksekova, Hakkari, Kazımpaşa, Muradiye, Şıtak (Çatak) ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Sayım sonuçları incelendiğinde Van'da nüfus oranı en fazla olan yer, 32.348 kişi ile Van merkez ilçedir. Bunu 19.252 kişi ile Erciş izlemektedir. 1927 nüfus sayımında Van nüfusu 75.437 olarak tespit edilmiştir. Aradan geçen sekiz yıllık süre zarfında Van nüfusu, 68.105 kişi artmıştır. Bunda; 1929 yılında Bitlis'in ortadan kaldırılması ile Ahlat'ın, 1933 yılında da Hakkâri'nin ilçe yapılıp Van'a bağlanmasının önemli bir etkisi olmuştur.

1935 yılı itibarıyla Van'da nüfus, köy-kent bazında ele alındığında nüfusun büyük bölümünün köylerde yaşadığı görülmektedir. Nitekim nüfusun 120.015'i köylerde, 23.419'u şehirlerde yaşamaktadır.

Sayımın gerçekleştirildiği 1935 yılında Van'ın yüz ölçümü, 35.190'dır. Bu oranla Van, Doğu Anadolu bölgesinde en büyük yüz ölçümüne sahip ildir. Ancak ildeki nüfus yoğunluğu %4.1dir. Bu oranla da nüfus yoğunluğu -tüm iller bazında ele alındığında- en az olan ildir.

1935 nüfus sayımında, sayım yapılan kimselere, nerede doğduğu, kaç yaşında olduğu hangi dine mensup olduğu, ana dilinin ne olduğu, medeni durumu, mesleği, okuma yazma bilip bilmediği, herhangi bir sakatlığının olup olmadığı sorulmuştur. Van'da bu sorulara verilen cevaplara göre; Van nüfusunun çoğu Türkiye'de doğmuştur. Türkiye'den sonra en çok İran ve

Rusya doğumlu nüfus vardır. Nüfusun çok büyük bir bölümü 25 yaşın altındadır ki bu da Van'da genç nüfusun daha fazla olduğunu göstermektedir. Müslüman nüfus oranı diğer dinlere mensup nüfusa oranla çok daha fazladır. Ana dili Kürtçe olan nüfus bir hayli fazladır. Medeni duruma bakıldığında bekâr nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. Nüfus, meslekler bazından ele alındığında Van'da en çok tarımla uğraşıldığı görülmektedir. Nüfusun tahsil durumuna bakıldığında; okuma-yazma bilmeyen nüfus bilen nüfusa oranla daha fazladır. Ancak bu durum sadece Van ile ilgili değildir. O dönemde Türkiye genelinde nüfusun büyük bir kısmı okuma yazma bilmemektedir. Sayım sonuçlarına bakıldığında Van'da, en sık rastlanan sakatlığın körlük olduğu görülmektedir.

Kaynakça

BCA

Ulus

28 Teşrinievvel 1927Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III. Ankara: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. İstanbul: Ana Yayıncılık.

Başvekâlet İstatistik Genel Direktörlüğü, 1935 20 İlkteşrin Genel Nüfus Sayımı-Türkiye Nüfusu. Ankara: Ulus Basımevi.

Bozbeyoğlu, A.-Tılıç Helga. (2011) “Türkiye’de Değişen Nüfus Bilgi Siteminin Kamu Yönetimine Katılan ve Kamu Hizmetlerinden Faydalanan Vatandaşla İlişkisi” *Amme İdaresi Dergisi*, 44, 89-112.

Çoban, E., İlyas A. (2017) “1935 Nüfus Sayımı ve Bingöl’ün Nüfus Potansiyeli”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1, 89-98.

Dündar, F. (2000). *Türkiye’de Nüfus Sayımında Azınlıklar*, İstanbul: Doz Yayınları.

Erdem, U. (2016). “Cumhuriyet Türkiye’sinin İkinci Nüfus Sayımı (20 Ekim 1935)”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*,30, 38-55.

Koç, Y. (2007). “Nüfus” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 299.

- Köse, M. (2010). 1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şaşmaz, M. (2014). Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Taştı, Enver. *Nüfus İstatistikleri (ADNKS ve UAVT Bilgilendirme Toplantısı)*, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu, 06 Haziran 2012.
- Tuğluoğlu, F. (2012) "Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Nüfus Sayımı: 20 İlkteşrin 1935 "Ne Bir Eksik Ne Bir Fazla" Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,25, 55-78.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Sayımı (Van Vilayeti) (1937)*. Ankara: Mehmet İhsan Basımevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Sayımı-Köyler Nüfusu. (1937)* İstanbul: Hüsnü Tabiat Basımevi.
- Yılmaz, S. Van İlinde Nüfus Hareketleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Şanlı Urfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 2014.

İnternet Kaynakları

URL 1 <https://cografya.sitesi.web.tr/nufus-ve-nufus-sayimlari.html>

Extended Abstract

Throughout history, almost every state has made censuses in order to know the quantitative and qualitative status of its population and to take social and economic measures accordingly. The Republic of Turkey carried out a census in 1927 for the first time in order to unearth the population potential of the country and to determine the Turkish population living in Anatolia. In this census, the population of the country was determined as 13,648,270 people. The second census in Turkey was carried out in 1935. In this census, the population of the country was determined as 16,158,018 people.

Before the 1935 census, experience censuses were carried out in order to determine the climate and transportation conditions of the country. As a result of these censuses, it was understood that the census should be done before winter and it was decided to carry out the census in October, taking into account the time when the villagers ended their work in the springs and returned to their winter dwellings. Afterwards, various measures were started to be taken for the census to be made. For instance, houses and buildings were numbered to avoid any disruption on the counting

day. In addition, attention was paid to ensure that the officers who would work in the census are those who could read and write with new letters and who could explain the importance of the census to the public. Another issue that was dealt with before the census was to explain to the public why the census was held and to eliminate any doubts in the eyes of the public. Because there were some rumors that this census would be made for new taxes and various obligations. Various propagandas were made that these rumors did not reflect the truth and that a census was necessary. General Directorate of Statistics was held responsible for the execution of all these works related to the census.

Van was one of the provinces where the census was carried out in the 1935 census. The aim of this study is to determine the population of Van according to the results of the 1935 census and the characteristics of the population such as age, gender, literacy, religion, language, place of birth. Thus, as of 1935, the population potential of Van was tried to be clarified.

The most frequently referenced source in the study is the General Population Census (Van Province) issued by the Turkish Republic Prime Ministry General Directorate of Statistics. In addition, archival documents of the 1935 census and various sources related to the subject have also been used throughout the study.

According to the 1935 census results, the population of Van was determined as 143,434 people. In the 1927 census, the first census of Turkey, the population of Van was determined as 75,329 people. In the eight years that passed, the population of Van increased by 68,105 people. The factor that was effective in this increase was that Hakkari was made a district and connected to Van in 1933, and Ahlat was connected to Van after the Bitlis province was abolished.

In the 1935 census, a census was carried out in the central district of Van, Ahlat, Başkale, Erciş, Gevaş, Yüksekova, Hakkari, Kazımpaşa, Muradiye, Şıtak (Çatak). According to the census results, the place with the highest population rate is the center of Van with 32,348 people.

According to the 1935 census results; when the Van population was evaluated on a village-urban basis, it was seen that 120.015 of the population live in villages and sub-districts, and 23.419 in cities and towns.

In the 1935 census, people were asked where they were born, how old they were, what religion they belonged to, what their mother tongue was, their marital status, profession, whether they were literate or not, and whether they had any disability. According to the 1935 census results, when the distribution of the population in Van by place of birth was examined, it is seen that 135,740 of the population were born in Turkey. 7,694 were born in countries such as Germany, Albania, Bulgaria, France, England, Italy, Romania, Russia, Yugoslavia, Greece, Palestine, Hejaz, Iran, Iraq, Syria and Egypt. Among these countries, Van had the most Iranian-born population with 4,086 people. This was followed by Russia with 3,383 people.

According to the 1935 census results, looking at the distribution of the population in Van by age; it is seen that a large part of the population was under the age of 25, which shows that the young population in Van was quite high as of 1935.

According to the 1935 census results, when the distribution of the population in terms of religions is examined; it is seen that Van had the largest Muslim population.

According to the 1935 census results, when we look at the distribution of the population in Van in terms of languages; the population whose mother tongue was Kurdish was 103,786. With this ratio, Kurdish was the most spoken language in Van as of 1935. 38,960 people spoke Turkish, which was the second most spoken language after Kurdish.

According to the 1935 census results, when the marital status of the population in Van is examined; it is seen that the single population was higher than the married, widowed and divorced population.

According to the 1935 census results, the population in Van was engaged in occupations such as agriculture, trade, industry, self-employment, personal services, and transportation. The most common occupation among all these occupations was agriculture.

As for the educational status of the population in Van according to the 1935 census results; the illiterate population was higher than the literate population. As a matter of fact, 6,401 of the Van population could read and write, while 136,954 were illiterate.

As for the distribution of the population in Van in terms of disabilities, the results of 1935 census suggest that among the most common disabilities were blindness, having one or no arms, one or two foot lameness, being deaf-mute, hunchback and crippled. The most common disability was blindness.